

УДК 336.221: 631

**ПРАВОВІ АСПЕКТИ ЯКОСТІ ТА БЕЗПЕЧНОСТІ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ****В.М. ЄРМОЛЕНКО,**

доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри аграрного, земельного та екологічного права імені академіка В.З. Янчука Національного університету біоресурсів і природокористування України, м. Київ, Україна

У статті характеризується роль правових чинників як найефективніших регуляторів агроінноваційних відносин та надано аналіз можливого негативного впливу від його впровадження у сільськогосподарське виробництво.

Ключові слова: агроінноваційні відносини, правові чинники впливу, сільськогосподарська продукція, якість та безпечність продуктів харчування.

За своєю природою будь-які інновації в сільськогосподарське виробництво мають підвищувати його загальну ефективність, кінцевою метою чого безумовно є одержання сільськогосподарської продукції не лише достатньої кількості, а й належної якості та безпечності. Однак реалії сьогодення засвідчують не завжди прогресивний напрям співвідношення між впроваджуваними інноваціями та їх результатами. Засоби масової інформації переповнені відомостями про перенасичення торгівельної мережі низькоякісними та шкідливими для здоров'я людини продуктами харчування, причому як імпортними, так і вітчизняними.

Надважливе значення якості та безпечності продуктів харчування визначається їх роллю в житті людини. Потрапляючи до людського організму і швидко стаючи його невід'ємною частиною, поживні речовини, що містяться у харчових продуктах, виступають якнайшвидшим і якнайнадійнішим реагентом, який формує не лише поточне здоров'я, а й генотип нації в цілому, що становить реальну загрозу її існуванню в оглядовому майбутньому. Для порівняння після Чорнобильської катастрофи найбільшу небезпеку склав не загальний радіаційний фон, а продукти радіоактивного розпаду, які з продуктами харчування надходили в середину людського організму і накопичувалися в ньому, вчиняючи свій пагубний вплив.

У цих умовах відчутно зростає роль правових чинників як найефективніших регуляторів агроінноваційних відносин, як основи формування балансу між інноваційним об'єктом і та можливим негативним впливом від його впровадження у сільськогосподарське виробництво.

Вплив сільськогосподарської продукції на людину об'єктивується в категоріях якості та безпечності. Якість сільськогосподарської продукції в найзагальнішому вигляді можна визначити як сукупність властивостей (споживних, техніко-економічних і естетичних), що зумовлюють здатність задовольняти потреби населення у поживних речовинах, а промисловості – в сировині. Відповідно безпечністю виступає властивість сільськогосподарської продукції, що забезпечує її нешкідливість для життя, здоров'я, майна та навколишнього середовища під час споживання чи зберігання. З наведених визначень можна вивести загальні риси співвідношення між безпечністю та якістю. Якщо якість уособлює сукупність перелічених властивостей, то безпечність виокремлює лише одну властивість. Тому безпечність можна розглядати як одну з атрибутивних складових якості сільськогосподарської продукції. Виникає співвідношення: безпечний продукт не завжди буває якісним, але якісний продукт повинен відповідати критеріям безпечності. Справа в тому, що наявність безпечності, як однієї з властивостей сільськогосподарської продукції, не виключає можливості недотримання потрібного рівня досконалості інших її властивостей, що й створює підґрунтя для існування безпечної продукції неналежної якості. І, навпаки, якісна продукція має уособлювати найвищий рівень властивостей усіх її складових, однією з яких є безпечність.

Задля справедливості слід зазначити, що чинний нині Закон України «Про безпечність та якість харчових продуктів» (в редакції Закону № 2809-IV від 6 вересня 2005 р.) при визначенні у ст. 1 поняття якості харчових продуктів у цілому охоплює комплекс вищевказаних визначених теоретично особливостей. На противагу цьому безпечність харчового продукту корелюється лише з відсутністю шкідливого впливу на здоров'я людини, полишаючи поза увагою можливість нанесення шкоди життю, майну людей та навколишньому середовищу. Це значно звужує список нормативно закріплених ризиків від споживання чи зберігання небезпечної сільськогосподарської продукції, наслідком чого є скорочення переліку підстав настання юридичної відповідальності у разі нанесення можливої шкоди. Крім того, вказаний Закон поширюється тільки на харчові продукти без врахування іншої складової продукції сільського господарства, якою є сировина для промисловості. Безперечно одяг, косметика та інші побутові аксесуари вчиняють значно менший вплив, ніж їжа, але не враховувати його не можна.

Незадовільне становище у сфері нормативного регулювання якості та безпечності посилюється застарілістю стандартів, які часто не враховують нових шкідливих речовин, що з'явилися останнім часом, а також особливостей

застосування сучасних технологій виробництва продукції сільськогосподарства. Але ще більшу шкоду наносять тимчасові замітники стандартів, якими виступають технічні умови, тобто «квазістандарти», розроблювані безпосередньо підприємством-виробником.

З цього боку цілком зрозумілий інтерес становить фактичне становище у сфері якості та безпечності сільськогосподарської продукції на теренах постсоціалістичної правової сім'ї, зокрема у наших найближчих сусідів. Наприклад, так звані «сирні війни» є свідченням не лише політичного протистояння Росії та України, вони безумовно слугують покращенню якості експортованої до Росії молочної продукції в цілому. Іншим прикладом є попередження МОЗ Російської Федерації мережі «Макдональдс» про неналежну якість продукції з реальною перспективою закриття цих ресторанів приготування швидкої їжі до осені 2012 року. Ще однією ілюстрацією цього процесу є акція із заборони вуличних кіосків для приготування продуктів харчування, зокрема шаурми. Зазначені кроки поки що розрізнені і не систематизовані, їх ефективність покаже час, але вже зараз стає видимою позиція держави щодо підвищення вимог до якості та безпечності продуктів харчування як запоруки здоров'я населення країни.

Загальновідомим є серйозне ставлення до якості та безпечності продуктів харчування в Республіці Білорусь. Низкою різноєрархічних нормативно-правових актів запроваджено дієвий механізм притягнення до юридичної відповідальності осіб, винних у недотриманні вимог стандартів, якими заборонено надмірне застосування хімічних реагентів, а також використання невластивої певній продукції сировини. Наприклад, у білоруській молочній продукції відсутня рослинна олія, а також токсичні консерванти. Таким чином, дотримується натуральність продукції.

На жаль, в Україні, не дивлячись на активність засобів масової інформації у встановленні низької якості та неналежної безпечності переважної більшості з позицій наявного у торгівельній мережі асортименту харчової продукції, політика держави у цьому питанні залишається не більше, як декларативною. Держава покладається на ринкові механізми регулювання цієї надважливої сфери суспільних відносин. Разом з тим, мабуть у жодній галузі суспільного виробництва не набуває такого зловісного значення озвучена ще К. Марксом хижацька природа капіталу, коли немає такого злочину (включаючи вбивство рідної матері), на який не пішов би капіталіст заради прибутку в триста відсотків. Це потребує встановлення чіткого механізму відповідності між завданою шкодою та юридичною відповідальністю за такі дії.

Разом з тим, сьогодні безумовно утопічними виглядають думки і пропозиції щодо вироблення абсолютно «чистої» сільськогосподарської продукції без домішок речовин штучного походження. Таку продукцію можливо одержати лише в локальних кількостях у спеціально створених експериментальних умовах. Навіть розпропаговане нині органічне виробництво не може гарантувати незалежність від впливу шкідливих або умовно шкідливих

включень. Це не лише поживні штучні речовини, які містяться в хімічних добривах, застосування яких цілком реально нівелювати природною родючістю вітчизняних чорноземів. Те ж саме стосується і гербіцидів, застосування яких можна замінити високим рівнем агротехніки. Проте жоден технологічний рівень не здатен забезпечити ефективний захист від хвороб рослин і тварин. Але пестициди і ветеринарні лікарські препарати також залишають свій шкідливий слід у продукції сільського господарства. Таким чином, мова може йти лише про розробку і закріплення в законодавстві системи «порогових» рівнів вмісту шкідливих речовин, перевищення яких має однозначно призводити до виведення такої продукції з товарного обороту і її знищення або виключного використання на технічні цілі. Саме такий безальтернативний підхід слід покласти в основу механізму правового регулювання, який необхідно створити у сфері безпечності та якості сільськогосподарської продукції. Інакше нас чекає тотальне зменшення титульної нації та її заміщення іншими народами і народностями, переважно вихідцями з країн Азії та Африки.

Крім використання явно неякісної і шкідливої сировини та інноваційних технологій, що дозволяють надати зовні якісної форми вироблюваному кінцевому продукту, існують інноваційні об'єкти і технології з невизначеним правовим режимом. Мова йде, насамперед, про генетично модифіковані організми (ГМО) або так звану трансгенну продукцію. Не дивлячись на проведені досить серйозні наукові дослідження, законодавець так і не визначився до кінця з принциповим питанням щодо шкідливості ГМО в цілому та безпечного рівня їх вмісту зокрема. Досить невиразні рухи в цьому напрямі, здійснювані досі виконавчою владою, відзначаються відсутністю системності та декларативністю.

При цьому слід враховувати світові глобалізаційні тенденції розвитку, що засвідчують неминуче створення закритого «біологічного клубу» держав-виробників трансгенної продукції, вступ до якого буде дуже обмежений. Відбувається безальтернативне зміщення чинників світового впливу зі статусу ядерної держави в бік держави-годувальниці, тобто володіння значними ресурсами харчових продуктів. Зазначену роль візьмуть на себе держави з розвинутим сільським господарством, яке дозволить активно «тиражувати» трансгенну продукцію. На жаль, доводиться констатувати, що шанси України стати членом такого «біологічного клубу» досить гіпотетичні, незважаючи на серйозний природно-кліматичний потенціал. Не останню роль у цьому відводиться праву як результативному регулятору сучасних аграрних відносин, що дозволяє закріпити найефективнішу модель розвитку сільськогосподарського виробництва.

Правовые аспекты качества и безопасности сельскохозяйственной продукции

Єрмоленко В.М.

В статье характеризуется роль правовых факторов как самых эффективных регуляторов агроинновационных отношений и предоставлен анализ возможного негативного влияния от его внедрения в сельскохозяйственное производство.

***Ключевые слова:** агроинновационные отношения, правовые факторы влияния, сельскохозяйственная продукция, качество и безопасность продуктов питания.*

**Legal aspects of quality and unconcern of agricultural produce
Yermolenko V.M.**

In the article the role of legal factors is characterized as the most effective regulators of agroinnovative relations and the analysis of possible negative influence is given from his applying in agricultural industry.

***Keywords:** agrarian-innovative relations, legal factors of influence, agricultural produce, quality and unconcern of foodstuffs.*